

Ilona Lindh

Kirjallisten matkojen tutkijat koolla Puolan Kielcessä

Borders and Crossings. International and Interdisciplinary Conference on Travel Writing
Kielce, Puola 12.–14.9.2016

Matkakirjallisuuden tutkimukseen keskittyvä *Borders and Crossing* -konferenssi järjestettiin syyskuussa 2016 jo kolmattatoista kertaa. Alun perin ranskan- ja englanninkielisen konferenssisarjan perustivat tunnetut matkakirjallisuuden tutkijat Tim Youngs ja Glenn Hooper Britanniasta sekä Jan Borm ja Jean-Yves Le Dizez Ranskasta. Ensimmäinen konferenssi järjestettiin vuonna 1998 Pohjois-Irlannin Derryssä, ja sen jälkeen se on järjestetty yhdeksässä maassa eri kaupungeissa, mutta ei aivan vuosittain. Tänä vuonna konferenssi on Aberystwythin yliopistossa Walesissa 10.–12.7.2017.

Kielcen konferenssin järjestelyistä vastasi renessanssirunoilijan mukaan nimetty Jan Kochanowski -yliopisto ja sen nykykielten laitos. Yliopiston kolme vuotta sitten valmistuneet tilat tarjosivat konferenssille hyvin toimivat puitteet. Puolalaiset järjestäjät veivät konferenssiväen myös tutustumaan läheiseen Chęciny ulkomuseoon ja keskiaikaisen linnan raunioille. Leppoisaa tunnelmaa konferenssille loi tavallista paahteisempi syysää; lämpötila kohosi päivisin lähelle 30 astetta.

Pienimuotoiseen konferenssiin saapui noin 60 tutkijaa yli kymmenestä maasta, ja osallistujat edustivat humanististen ja yhteiskunnallisten tieteiden laajaa kirjoa: mukana oli muun muassa kirjallisuudentutkijoita, kielitieteilijöitä, historioitsijoita ja kulttuurintutkijoita. Kielcen konferenssilla ei ollut muuta varsinaista teemaa kuin konferenssin nimi, joka mahdollisti monia tulkintoja rajoista, rajanylityksistä ja risteyksistä. Tutkimuskohteina oli sekä julkaistuja kauno- ja tietokirjallisia teoksia että julkaisemattomia päiväkirjoja ja kirjeitä.

Historiallinen näkökulma oli konferenssissa selvästi vahvemmin painottunut kuin nykykirjallisuuden tai tämän ajan medioiden tutkimus. Vanhin tutkimuskohde oli puolalaisen japanologin Adam Bednarczykin esittelemä Utsunomiya (Shioya) Tomonarin matkapäiväkirja *Shinshō hōshi nikki* vuodelta 1225. Tuoreinta kohdekirjallisuutta edusti Kongosta kotoisin olevan, sittemmin Ranskan kautta Yhdysvaltoihin muuttaneen Alain Mabanckoun paluukertomus *Lumières de Pointe-Noire* (2013), josta esitelmöi kirjallisuudentutkija Anna-Leena Toivanen Itä-Suomen yliopistosta.

Konferenssin avausesitelmän piti englantilaisen kirjallisuuden tutkija (‘reader’) Benjamin Colbert Wolverhamptonin yliopistosta. Colbert toi esiin sen, miten kuvaa-

minen on tutkimuskohteena jäänyt kerronnan varjoon matkakirjallisuuden tutkimuksessa, vaikka kuvaukset ovat keskeinen keino välittää matkan kokemuksia. Colbertin tarkastelun kohteena olivat Thomas Dudley Fosbroken opaskirjat *The Wye Tour, or Gilpin on the Wye* (1818) ja *Tourist's Grammar* (1826) sekä Louisa Twamley Meredithin *An Autumn Ramble on the Wye* (1839). Colbert pohti muun muassa ekfrasiksen käsitettä maiseman kuvauksessa, pittoreskin diskurssia sekä subjektiivisuuden suhdetta konventioihin. Vaikka 1800-luvulla oli tavallista, että jopa kielikuvat saattoivat toistua tekstistä toiseen, kuvauksen avulla pyrittiin kuitenkin välittömyyden illuusion ja aitouden tunteen synnyttämiseen.

Toinen kutsuttu puhuja oli Britannian kirjallisuuden ja kulttuurin professori Ludmilla K. Kostova Veliko Tärnovon yliopistosta Bulgariasta. Kostova tarkasteli esityksessään matkustamiseen liittyvää monikielisuuden ulottuvuutta, joka ei aina välity matkakertomuksista. Usein syntyy vaikutelma siitä, että matkailija ja hänen kohtamansa ihmiset puhuisivat samaa kieltä, eikä kulttuuristen välittäjien, kuten tulkkien ja oppaiden, keskeinen rooli tule esiin. Toisaalta keskustelujen esittäminen voi olla osittaista ja valikoivaa. Kostova havainnollisti kulttuuristen välittäjien näkyvyyttä ja näkymättömyyttä kahdessa teoksessa: Mary Wortley Montagun julkaistuissa kirjeissä *The Turkish Embassy Letters* (1763) ja Rebecca Westin matkakertomuksessa *Black Lamb and Grey Falcon. A Journey Through Yugoslavia* (1941). Yhteistä näille eri aikakausten kertomuksille on avoimuus toista kulttuuria kohtaan, tai ainakin avoimuuden vaikutelman luominen.

Ranskan kielen professori Charles Forsdick Liverpoolin yliopistosta edusti oman aikamme ilmiöihin pureutuvaa tutkimusta. Hän pohti sitä, miltä näyttää nykykirjallisuuden lentokenttä, joka usein määritellään eräänlaiseksi epäpaikaksi tai globalisaation ja valvonnan keskuksiksi. Forsdick eritteli lentokentän kuvauksia kolmen käsitteen kautta: *disavowal*, *dwelling* ja *disruption*. Monissa tosipohjaisissa matkakertomuksissa lentokentät ohitetaan tyystin, elleivät ne ole jollain lailla poikkeuksellisia. Toisaalta lentokenttä voi olla suorastaan matkan kohde, kuten Alain de Bottonin kirjassa *A Week at The Airport* (2009). Kolmanneksi lentoihin liittyvät odottamattomat muutokset voivat muokata matkaa ja synnyttää uusia kertomuksia, kuten Rana Dasguptan teoksessa *Tokyo Cancelled* (2005).

Eurooppalaiseen itä–länsi-asetointiin toivat mielenkiintoisen näkökulman liettualaisen Vytautas Suuren yliopiston tutkijat Ingrida Eglė Žindžiuvienė ja Rasa Baločkaite, jotka tarkastelivat kauno- ja tietokirjallista matkakirjallisuutta yksittäisiä tekijöitä laajemmasta perspektiivistä. Englannin kielen ja kirjallisuuden professori Žindžiuvienė kuvasi liettualaisen matkakirjallisuuden linjoja 1900-luvun alusta nykypäivään ja totesi, että kirjaileja-kertojan rooleissa on tapahtunut melko vähän muutoksia, mutta tematiikka on muuttunut tiedon ja sivistyksen etsimisestä vapauden ja itsensä etsimiseen.

Sosiologian apulaisprofessori Baločkaite puolestaan tarkasteli lännen käsitettä Neuvostoliiton jälkeisen ajan kirjallisuudessa: Ensin länsi nähtiin vain runsauden ja hyvinvoinnin paikkana. Seuraavassa vaiheessa huomattiin, ettei länsi ollutkaan samanlainen kuin matkailuesitteissä, ja sitä kohtaan tunnettiin kulttuurista etäisyyttä. Kolmannessa vaiheessa paljastui, että länsi on erilainen rikkaille ja köyhille. Suhtautuminen on siis muuttunut romantisoinnista kohti pragmaattista ymmärrystä.

Monipuolinen konferenssi osoitti, että tulokulman matkakirjallisuuden tutkimiseen voivat tarjota myös esimerkiksi eläimet, taide, musiikki, luonto, teollisuus, uskonto, ruumiillisuus, maantieteelliset raja-alueet ja kulkuvälineet. Turisti-, seikkailu- ja tutkimusmatkojen lisäksi matkassa voi olla kyse pyhiinvaelluksesta, opintomatkasta, symbolisesta matkasta sekä maasta-, maahan- tai paluumuutosta. Teoreettiselta kannalta pohdittiin muun muassa kauno- ja tietokirjallisuuden rajoja, kääntämisen problematiikkaa, kulttuurisia kontaktivyöhykkeitä, eksotismia, tilan poetiikkaa, kertojan rooleja ja tekstienvälisyyttä. Kielcen yliopisto julkaisee konferenssisitelmiin perustuvan artikkelikokoelman avoimessa verkkojulkaisussaan *Anglosphere: Perspectives on Literature and Culture*.